

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitarvm In Occidente Litterarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1744

Capvt Decimvm. De Aliis Eclecticis Qvi Recentissima Aetate In Germania
Prodiervnt.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28327

CAPVT DECIMVM.

DE ALIIS ECLECTICIS QUI RECEN-
TISSIMA AETATE IN GERMANIA
PRODIERVNT.

§. I.

Recensuimus haecenus viros illos magnos, qui in Italia, Britan-
nia, Gallia, Germania reformare philosophiam aggressi sunt, et ex parte arduum opus mira felicitate perfecerunt. Id non
ita intelligi volumus, ac si hi soli fuissent, qui emaculando philosophiae
vultui manus admouerint emendatrices; praeter hos enim haud pauci
fuerunt, qui in hoc stadio, licet imparibus gressibus cucurrerunt, quos
enarrare omnes ab instituto nostro alienum esse censuimus. Sed addu-
cendi nobis erant heroës illi, qui non exemplo modo praeire, sed viam
quoque pandere et frangere glaciem auri alii vestigia tutiora monstra-
runt, quibus in hac semita certioribus pedibus progredierentur. Id
quod praecipue post Verulamium et Cartesium factum est in Britannia,
Belgio et Gallia, in Germania autem nostra post Leibnizii et Thomasi
conamina omnium frequentissime accidit. Maxime vero ad abiiciendum
iugum sectarium et arripiendam philosophiam eclecticam, tum docentes
tum discipuli in academiis Protestantium excitauit magna Thomasi
fortitudo et constantia. Is enim cum conculcatis omnibus inuidiae
et persecutionis impedimentis tandem in noua, quae Halae excita-
ta erat, Musarum sede libertatem philosophandi eclecticam confir-
mauisset, collegas nactus viros longe doctissimos et principis optimi
atque administratorum eius illustrissimorum gratia et auctoritate tutos,
vehementer eos inflammavit, vt et ipsi de nouis systematibus philoso-
phiae eclecticae cogitarent. Inter quos eminere eruditionis praestan-
tissimae laude Nicolaus Hieronymus Gundlingius, et Ioannes Franciscus
Buddeus, quibus tertius addi potest, qui ex disciplina Thomasi
Lipsiam progressus magnum viuis strepitum noua philosophia excita-
uit Andreas Rudigerus. Quorum virorum cum celeberrima fama sit,
deesse aliquid nostrae tractationi censeretur, nisi locum quoque illis
in his paginis fecerimus. Ast faciendum id strictim et paucis, ne in
tam ingenti dicendorum cumulo, vel nos scribendi vires, vel lectorem
legendi et meditandi patientia deficiat.

Ordo et sum-
ma dicendo-
rum.

Nicolous Hieron. Gundlingius.

§. II. Magnum literarum suae aetatis ornamentum fuit NICOLAVS HIÉRONYMVS GVNDLINGIVS, qui cum non vni tantum philosophiae et iurisprudentiae amplissima lumina accenderit, sed per omnem fere disciplinarum circulum merita consecutus fit haud contemnenda, dignus esset, cuius historiam vir quidam doctus Gassendianus biographias imitaturus describeret. Quamuis enim hoc sibi faxum voluendum esse credidit, qui lectiones Gundlingianas in vulgus edere coepit, C. F. HEMPELIVS ^a, tantum tamen abest, vt omne punctum tulerit, vt potius multa iure desiderari in ea biographia posse demonstretur IACOBVS SINCERVS ^b, consentientibus viris doctis ^c. Nos vitae historiam viri celeberrimi et πολυζωοίας laude incluti aliis ^d ex instituto enarrandam relinquimus, paucis quis qualisue fuerit declaraturi. Natus est Nicolaus Hieronymus Gundlingius, cum fratre Iacobo Paulo non confundendus, in agro Norico anno 1610 CLXXI, V. cal. Mart. patre ministro tum ecclesiae Kirchenfittenbacensis, postea Laurentianae in vrbe Norimbergensi, viro docto et historiarum imprimis perito, familia haud ignobili ordo. Vix annorum tenerimorum limites excefferat, cum ingenii excellentissimi vestigia puer proderet, et sciendi cupiditatem insatiabilem praeferret. Quod cum pater probe intelligeret, omnem in id curam suam conuertit, vt agrum in se fertilem, iactis literarum seminibus, quantum posset, optime coleret. Hinc et ipse domi filio artis rhetoricae, historiarum, geographiae, chronologiae, ethicae et politicae fundamenta tradidit, et annis paulo maturiorem Aegidiano, quod Norimberge floret, athenaeo erudiendum tradidit. Quem cum praematurato fato extinctum amisisset, formatus in patria a viris doctis ad Altorfinas Musas se conuertit, theologiae studiis se deuoturus. Ibi praeter alios Ioannem Fabricium virum eruditissimum, et cum literariae notitiae tum moderationis laude insignem praeceptorem sacrarum literarum nactus est, ab Omeisio dicendi fingendique praecepta hausit. Augendis autem studiorum incrementis intentus Ienam abiit, Schubartum, Danzium, Bayernum, VV. Cl. auditorus: redux in patriam academiam ab insignis eruditionis viri Io. Christophori Wagenseilii ore pependit, et hoc praecipue praeceptore vsus πολυζωοίας fundamenta iecit. Tum Ienam Lipsiamque iterum excurrens, vbi reuersus esset, parentis librum *de Gangrensi concilio aduersus Eustathianorum errores seculo IV conuocato*, publica disputatione defendit, et sic absoluto curriculo studiorum academico sacro ministerio se deuouit, inque patria adolecentes quosdam erudi-

a) Prodiit eius cura Vita, scripta, historiaeque diffusa Nic. Hier. Gundlingii, sermone vernaculo, adiectaque est ad calcem historiae literariae Gundlingii ex collegio msc. editae.

b) In epistola ad amicum, German. edita 1737. 8.

c) Vid. Nov. liter. Lipf. Vol. XXIII. p. 229.

d) Vid. Nov. lit. Vol. XVI. p. 365. Bibl. Germ. Tom. XXIII. art. 8. p. 144. ГОЕТТЕН. Europ. lit. hodie viu. P. I. alique.

erudiendos accepit. Quorum nonnullos ad nouam, quae Halae Saxo-
 num condita erat, academiam anno *clolccxcviii* ducens et disci-
 plinae moderator illis praefectus innotuit Christiano Thomasio, qui
 sciendi desiderio flagrantem et egregie humanitatis atque literariae no-
 titiae studiis excultum beneuole excepit, et vt iurisprudentiam emen-
 dari tum coeptam cum elegantioribus literis iungeret, auctor illi exti-
 tit, ducemque se praebuit. Tanto itaque viro praeunte cum pertinaci
 contentioni attentionem maximam iunxisset, et conculcatis praeciudiciis
 libera mente in iuris et historiae campos excurreret, in biennio, quo in
 disciplina Thomasiana persistit, ita scientiam legum absoluit, vt habita
 sine praefide dissertatione inaugurali *de Transactione non inspectis te-
 stamenti tabulis* iuris honores et priuilegia rite obtinere posset. Ita
 ex omni parte rite instructus, eum se vitae academicae docendaeque iu-
 uentuti tradidisset, scholas aperuit, philosophiam, historiam, iuris-
 prudentiam, eloquentiam docturus. Quod vbi lectionibus pariter ore
 habitis et scriptis vulgatis magna cum laude fecisset, et singularis pror-
 fus eruditionis testimonia vndique obtinisset, intercedente magno Mu-
 sarum patrono, perillustri Danckelmanno, ita regi Borussiae traditus
 est, vt anno *clolccciii* professoris philosophiae extraordinarii pro-
 uinciam sibi mandatam acciperet, quamuis iura philosophiae docen-
 dae ex more academico non obtinisset. Secutum paulo post eloquen-
 tiae tradendae munus defuncto Christophoro Cellario. Ideo vocatio-
 nem in Altdorfinam cathedram circa illud tempus oblatam, vt ius pu-
 blicum et canonicum doceret, recusauit, auctus iuris naturae et gentium
 docendi prouincia. Senatui quoque ecclesiastico ducatus Magdebur-
 gici, qui tum Halae congregari solebat, ob eximiam rerum theologica-
 rum peritiam adscriptus est. Quam spartam et consiliis et scriptis egregie
 quoque magnaque cum laude ornauit, neque in reliquis munerum parti-
 bus minus praestantem se demonstrauit. Cuius illustre testimonium
 rex optimus, et remunerandis virorum doctorum meritis clementissime
 intentus extare voluit, lecto Gundlingio in secretioris consilii colle-
 gium. Correptus in aestate anni *clolcccxxxix* *ἀιμοπτύσεως* morbo,
 et post eum sublatum tussi ficca cum febris lenta, morti instanti magna
 in Deum fiducia et praeparatione philosopho Christiano digna occurrit,
 patienterque morbi incommodis superatis animam XVI. cal. Ian. eiusdem
 anni efflauit. Ingenio pollebat vir illustris prorsus egregio, et iis artibus
 exculto, quibus ad honoris culmina magni viri in ciuitate erudita solent
 grassari. Cumque miro acumine gauderet, maxime autem memoriae
 horrea infinitae lectionis copiis, quas ex amplissima, quam sibi compa-
 rauerat, bibliotheca collegit, essent instructissima, et tum eloquentia
 mafcula et iucunda accederet, inter summos nostrae aetatis viros doctos
 merito eminuit. Accedebat animus magnus, audax, praeciudiciorum,
 prae-

praecipue auctoritatis, contemtor, et in iurisprudentiae, historiae et philosophiae artisque criticae studio insigni diligentia versatus, unde et frequentissimos auditores habuit, et scriptorum suorum admiratores haud paucos, adeo, ut post mortem lectiones eius a discipulis corrasae, nescio quo orbis literati emolumento aut famae Gundlingianae, matura et exasciata eruditione satis iam illustri augmento ^e in vulgus ederentur, et emtores reperirent haud paucos. Valde autem et auditores et lectores attraxit occupavitque acumen et viua quaedam atque ingeniosa dicendi scribendique novitas, ut attentionem inde nutriri conseruarique sine taediosa molestia, facile lector sentiat. Quae quoque causa fuit, cur iuuentutis studia literarum sequentis plauti miro, et scriptorum editorum laudibus frui potuerit, de quibus videndi I O A N. FABRICIVS ^f atque STOLLIVS ^g. Quibus lubenter subscribent, qui elegantissimam Gundlingii doctrinam intelligunt, eamque non ex lectionibus subito effusis et ad regenda tantum discipulorum studia traditis, nec accurata meditatione in chartam coniectis, sed ex scriptis, magna diligentia confectis didicerunt. Ast dolendum virum summum, et inter principes eruditionis suo tempore facile referendum, ingenio, quod a natura nactus erat, quodque exemplum Thomasia mire confirmauerat, satyrico nimium tribuisse, et contradictionis impatientem, eos, qui ab illo discedendum eiusque partes refutandas sibi sumserunt, ita castigasse, ut philosophiae praecepta et decori quoque regulas oblitus fuisse, recte non nemini ^h visus sit, et paedagogicum quid in eo quidam deprehenderint, cum viris quoque moderatis et eruditionis laude florentibus cynica dicacitate non pepercerit. Ita nempe magni quoque viri suos patiuntur manes.

Merita Gundlingii de philosophia.

§. III. Duobus vero nominibus nobis in hac narratione historiae philosophicae memorandus est celeberrimus Gundlingius. Nam et philosophicam historiam praeclare adiunxit, et philosophiam eclecticam proprio systemate edito amplificare studuit. Et de philosophiae quidem historia aliquot scriptionibus eleganter meruit. Nam *Observationibus literariis selectis*, nonnullas inseruit, quae huc pertinent, et in *Oriis* pariter atque *Miscellaneis*, quae *Gundlingianorum* nomen prae se ferunt, aliquot eius capita mira eruditione illustravit: et imprimis *Moralis philosophiae historiam* eleganti tractatione auxit. Quae eo magis commendanda philosophicae historiae cultori est, quo magis is vulgata praedicia de philosophia barbarica fortiter doctèque conculcauit: quamuis inchoasse

^e) Recte improbata haec diligentia praepostera viris doctis, vid. Ven. REIMANNVS Cat. bibl. E. II, p. 455. 486.

^f) Hist. bibl. suae P. V, p. 194.

^g) In Accession. nouis ad Hist. Lit. p. 255. 599. Conf. illustris EVERARD. OTTO, in praef. Iurisprudentiae symbolicae.

^h) Bibl. Germ. I, c.

inchoasse magis illud argumentum, quam perfecisse fit censendus ⁱ. Sed et statum naturalem Hobbesii ipsum sibi defendendum suscepisse, suo loco supra annotauimus ^k. Valde autem vir acutus sed hypotheos semel delectae cum pertinacia quadam amantior ad inurendam atheismi notam philosophis veteribus propendebat, illis praecipue, quos castius in eo argumento philosophatos fuisse communis eruditorum opinio tenet. Inde enata controuersia de Platonis atheismo inter Gundlingium et Ven. Zimmermannum disceptata, in qua prodidit vir illustris, quid sententiae semel delectae amor possit, adeo indignis modis altercando a contumelia abstinendum sibi non esse censuit. Et quamuis erudite in eo argumento versaretur, verum tamen est, Platonis systema eum cum doctrina Platoniorum Alexandrinorum mire confundisse. Qua de re cum suo loco ^l dictum sit, otiose id hoc loco non repetemus. Ipsam autem philosophiam tradere, vulgata *Via ad veritatem logicam, ethicam et iuris naturae* ^m, (physicam enim prudentior in ea re Thomasio non attigit) connisus est. In qua via multa sibi noua placuisse non diffitetur, libertate autem eclectica vsus, quaecunque apud alios legerat examinata vel reiecit, vel recepit, vel emendauit, et vno meditationis filo euncta digessit. Non negat vir magnus, se veritates, quae sparsim apud alios occurrunt, collegisse; monet autem, se *in plurimis ab aliis dissentire, multa improbare, varia in meliorem ordinem redigere, noua addere, non demonstrata demonstrare: aliud plane σύνταξις conficere, et tamen, quod sinceri hominis sit, non dissimulare, quibus luminibus profecerit, in quo aliis consentiat, in quibus dissentiat*. Et fatendum quoque haud pauca his scriptionibus inesse noua, et vere pariter atque eleganter dicta; at sunt quoque nonnulla *παράδοξιφιλα*, quo caractere, omnino Gundlingius dignosci potest. Qualia sunt: problematicae disputari, vtrum mentis natura spiritualis sit, omnisque materiae expers ⁿ; naturam mentis prorsus esse ignotam, experientiam esse omnis cognitionis fundamentum: Nescire nos, quid sit corpus, nihil solide de spiritibus nos scire posse, omnem cognitionem experientia particulari constare. Dari veritates multas indemonstrabiles, veritatem autem primam vnam, eamque esse: quicquid ideis nostris sensu et definitione formatis conuenit, esse verum, principium primum non esse innatum, defectum attentionis vnum praecudiciorum fontem esse: nominum definitiones saepe principiorum locum tueri, hisque controuersiam moueri non posse

Vvv 3

posse

i) Conf. Cat. bibl. Reimann, P. II. p. 287.

k) Tum in Otis, tum pec. diss. de Statu naturali Hobbesii.

l) T. I. p. 680.

m) Politicam quoque parturiebar, sed typis non exit. STOL. Hist. literar. P. I. c. 1. p. 419.

n) Logic, p. 4. 6. 27. 32. 33. 48. 51. 53. 80.

posse etc. Qualia cum in *Via ad veritatem logicam* anonymus quidam *falebrarum* nomine notauisset, acerba illi satyra respondit Gundlingius, quae cum contumeliose et amarissime scripta esset, censuram ab aula Gundlingius passus esse dicitur. Sunt etiam in *Via ad veritatem moralem et iuris naturae* multa, quibus ab aliis discedendum sibi esse statuit, e. c. actiones decori singulares non dari, sed pertinere vel ad actiones honestas, vel ad prudentes: bonum in sola indolentia esse quaerendum, quicquid a statu medio nos abducit, malum esse. Populorum consensum de Deo ineptum esse argumentum probandae existentiae Dei; etc. Maxime vero in argumento morali annotatione dignum est, hypothefes Leibnizianas Gundlingio saepe arrisisse, et ab eo ad argumentum ethicum fuisse eleganter traductas, quales sunt, origo mali moralis ex limitatione creaturarum deriuata, mundus optimus a Deo electus, esse inter omnia harmoniam suauissimam, praeceptiones Dei non pro arbitrio et voluntate fieri, sed quia optimum semper intelligit, ac aliter, quam intellexit praecipere, aut velle non potuit, rationem rectam diuini intellectus repraesentationem esse; Deum homini naturae suae conuenienter praecepisse, et immutabilem legem dixisse; intellectum et voluntatem Dei, in quaestione de actionibus antecedenter ad voluntatem Dei bonis non esse separanda. In iure naturae quoque multa sunt, in quibus a Pufendorffio et Thomasio sibi abeundum esse censuit. Legem enim naturae absolutam ad felicitatis absolutae studium refert, hypotheticam tantum ad externam felicitatem et quietem conseruandam; legem naturae non consilium tantum, sed et legem proprie dictam esse ait, adeoque et poenam arbitrariam post se trahere. Legis naturae absolute summam pertinere ad philosophiam moralem: In naturae iure obligationem internam cum externa concurrere, ac esse vtramque iungendam; legem positiuam vniuersalem in lege naturali absoluta contineri. Primum iuris naturae principium esse: pacem externam ante omnia sectandam, vbi haberi potest, vbi non haberi potest, bello opus esse, quo potissimum asserto Hobbesianam causam tuendam sibi sumit etc. Ex quibus parcissima manu datis lector intelliget, quam sibi libertatem philosophandi Gundlingius vindicauerit. Cuius systema, quod sibi efformauit, cum describi hoc loco, sine magna prolixitate non possit, facili labore Lector ipsos fontes puros satis atque luculentos et perspicuitate imprimis atque ordine commendandos consulat. Quid autem dissentientibus et oppugnantibus responderit, ex eius *Allocutione ad inimicos* discendum est.

§. IV.

§. IV. IOANNEM FRANCISCVM BVDDEVM Anclamia ^{Io. Franciscus} Pomeraniae vrbs anno cIoIo cLXVII, VII Cal. Quinct. edidit in lucem, ^{Buddeus.} genuit Franciscus Buddeus pastor et praepositus in ea vrbe, educauit schola patria, in qua optimis praeceptoribus, quos domesticos ei quoque pater delegerat, formatus et studiorum, quae ab humanitate nomen fortiuntur, et literaturae orientalis curriculum ita absoluit, vt nondum stadium academicum ingressus aliquoties codicis sacri lectionem Hebraicam perficeret. Missus anno cIoIo cLXXV in academiam Vitebergensem, praestantissimos viros Schurzfleischium in historicis, Daffouium in philologia sacra, Waltherum et Neumannum in theologia praeceptores habuit. Qui cum in his, quas profitebantur disciplinis excellerent, iis autem in Buddeo discipulus contigisset, cuius inexplebilem discendi ardorem sustentabat magna ingenii praeclarissimi alacritas, mirum non est, biennii mora ita stadium academicum eum absoluisse, vt impetratis magna cum laude summis in philosophia honoribus ad docendam iuuentutem conuertere se posset. Apertis ergo, post habitam *de Symbolis eucharisticis* dissertationem, scholis, disciplinas humaniores et philosophiam iuuentuti academicae tradidit, et aliquoties tentata arena literaria tandem facultati philosophicae adiunctus est, quo loco se dignum eleganti dissertatione, *de Allegoriis Originis* demonstrauerat. Translata autem sede in academiam Ienensem cum eandem docendi rationem teneret, indiesque magis elegantissima, quam scriptis potissimum spargebat, eruditio enitesceret, a Carolo Alberto Saxoniae duce ad obeundam in gymnasio Coburgensi spartam professoris linguae Graecae et Latinae, cIoIo cXCII vocatus, indeque triennio post ad capeffendum munus professoris philosophiae moralis et ciuilibus, Halam Magdeburgicam traductus fumorumque in theologia honorum licentiam, edita dissertatione *de Religione naturali aduersus Perrum Chauuinum* nactus est. Quos plenos postea accepit cum anno cIoIo cCCV in Ienensem academiam a ducibus Saxoniae ad explenda professoris theologiae munia esset inuitatus. Quo loco insigni iuuentuti orbisque eruditi plausu docuit, commendatus serenissimae genti ducum Saxoniae, qui et ex parte a consiliis ecclesiasticis eum sibi esse iusserunt, et ciues suos in academia versantes eius ephoriae tradiderunt. Sustulit autem tussis, quam febris catarrhalis sequebatur, virum incomparabilem in itinere Gothano versatum anno cIoIo cCCXIX, XIII Cal. Decembr. Nec locus vero, nec instituti ratio patitur, vt quam egregium ecclesia ciuitasque erudita virum in eo nacta sit, multis deprae-

p) Vita eius disci potest, ex Memoria Buddeana, post mortem vernacula Ienae 1732. fol. edita, ex qua sua desumerunt Collectores msteriae ad aedific. regnum Dei P. I. art. 7. Act. erud. 1750. Bibl. theol. select. P. XLIII. art. 8. conf. R1-

CHARD. de Vita et scriptis profess. Ienens. p. 6. STOLLIVS Hist. lit. P. III. c. 5. §. 64. p. 728. 729. 764. Relatione de Bibl. sua passim. REIMANN, Hist. lit. Germ. Vol. IV. p. 841.

depraedicemus, etfi aliquot annos ab ore eius pependimus, et quanta doctrinae copia, quanta fidei dexteritate, quanta morum probitate muneribus functus sit, testis *ἀντίπρῆς* nouimus. Inerat enim ei eruditio copiosa atque amplissima, et ad omnes fere disciplinas se extendens, ea autem docendi perspicuitas, ordo, et tradendi felicitas, vt exoptari melior praeceptor non potuerit. Cumque et dictionis nitore, et verborum copia, et methodi elegantia scripta sua atque lectiones vehementer commendaret, mirum non est, rapuisse eum in admirationem non iuuenes modo cateruatim ad eius scholas affluentes, sed et viros doctos, qui certatim elegantissimam viri optimi doctrinam depraedicarunt ^q. Quae vel ideo iucundissima euasit, quod scripta eius proluxa et magno iudicandi acumine ad rectos vsus translata, rerum literariarum notitia ornaret. Cuius cum praestantissimum prorsus et quantiuis pretii specimen in *Isagoge historico-theologica in theologiam eiusque partes* dederit, lectorem ad librum eruditissimum et prorsus aureum ^r merito dimittimus. Augebat virtutes literarias pietas sincera magnisque exemplis iuuentuti vtilissima, studium concordiae pacisque, quo a litibus in ecclesia valde abhorrebat, patienterque et humaniter dissentientes ferebat, diligentia autem tanta, quanta ab homine expectari potest. Qui cum infantem scientiam multis rationibus contemneret et reiiceret, et philosophos gnaua opera mire odio haberet, ipse demonstrare facto connisus est, philosophiam et theologiam animi emendationem in eo praeclearissime adiuuifse. Singulare autem prorsus est innumeros eum, ex quo in Salana academia theologiam docere coepit, discipulos educauisse, vixque doctor erit academicus, qui tot ex scholis suis per omnes Germaniae prouincias iuuenes doctos sacroque muneri adaptatos dimiserit. Quantos autem ex eius eruditione et diligentia fructus orbis eruditus reportauerit, magna scriptorum, peculiari catalogo enarratorum copia, laudesque quibus ea cumulauit natio doctorum virorum ^s satis probant, quibus tamen hoc loco inhaerere, dicendorum ratio non permittit.

*Mevita Bud-
dei in philo-
sophian.*

§. V. Multum debet philosophia viro summo, qui cum morali doctrinae in academia Halensi tradendae esset destinatus, et eclecticam rationem abiecto iugo sectario sequi, excitatus aliorum exemplis constituisset, omnem in eo operam collocauit, vt vtilissimum se philosophiae studia sequentibus praestaret. Maxime autem recte intellexit vir praestan-

q) Conf. FABRIC. Hist. bibl. suae T. III. p. 318. 319. et quos laudat STOLLIVS in Observat. ad HEYMANNI Conspectum hist. liter. p. 400. seqq.

r) Vid. Cat. Reimmann. P. I. p. 117. seqq.

s) Adiecta loca Catalogo scriptorum Buddeano- rum aliquoties edito.

praestantissimus nihil magis iuuare philosophiam, quam eius historiam. Illi itaque haud parum temporis et diligentiae tribuit, nec errabimus a vero contententes, omnium, si recentiorum aetatem spectas, plurimum ad excolendam hanc disciplinam Buddeum in Germania contulisse. Testes volumus scripta elegantissima, quibus historiam philosophicam illustrauit. Cuius *ὀνομα* mira arte omnem philosophiae ambitum enarrantem *Institutionibus philosophiae eclecticae* praefixit, eamque paucis ante obitum annis^{c)} obseruationibus eruditis auxit. Iungenda his sunt: *Introductio in historiam philosophiae Ebraeorum*, quam iterata vice edidit, et annotationes adiecit, in quibus nonnulla rectius explicuit; *Historia iuris naturae, selectis iuris naturae praefixa*, dissertationes *de Sapientia veterum*, quibus septem sapientum Graeciae historiam luce collustrauit, *Analeceta historiae philosophicae*, dissertationes doctissimae bonaeque frugis plene, quibus philosophiae historia panditur, complectentia: *Theses de Atheismo*, quae capite primo atheismi historiam fufe enarrant, et obseruationes denique haud paucae, *Obseruationibus literariis Halensibus*, quibus praefationem praemisit insertae. Tandem *Introductio in philosophiam Stoicam M. Antonino praefixa*. In quibus scriptis omnibus licet, vt erat homo, et inter primos historiae philosophicae conscribendae laborem erat aggressus, sint, quae emendatione opus habent, fatemur tamen, solida pleraque recteque dictasse, et disciplinae huic lucem accendere aptissima. Quae cum haecenus toties in partes vocauerimus, plura dicere, et specimina afferre superfedemus. Grati autem agnoscimus, beato nos viro prima in hoc historiae genere lumina debere, mireque eius exemplum, praecepta, auctoritatem, epistola fratrisque in ea eruditionis parte pulchre versati, amicitiam atque studia ad ingrediendum hoc et alacri cursu prosequendum stadium nos accendisse. Ita praeparato itinere ad ipsam philosophiam tradendam se accinxit, cumque doctrinae moralis et ciuilis pandendae prouincia ipsi esset demandata, eius institutiones methodo eclectica scribere aggressus est. Ad quod saxum voluendum et muneris ratio eum coegbat, et trahebat^{a)} quaedam institutionum huiusmodi eclecticarum inopia, cum post Hugonem Grotium plerique moralis disciplinae studium in solo iure naturae et gentium enucleando consumissent. „Eclecticam itaque viam sequi apud se constituens, solam rationem „ducem elegit, in id connisurus, vt ex euentissimis principiis ceu „fontibus limpidissimis omnia deducerentur et apte colligarentur. „Quod

c) Hal. 1732. 8.

a) Vid. Praefatio prior.

„Quod qua ratione se effecturum sperauerit, ita explicat: inuestiga-
 „re primum vera principia decet, ex quibus cetera deinceps ordine
 „deriuentur, quo ipso saepius contingit, vt mox ad illum, mox ad
 „alium propius accedere videamur, vel plane cum illo consentire, li-
 „cet ideo saltem aliquid aut probemus, aut reiiciamus, quod cum
 „ratione conueniat, aut eidem refragetur. Quo ipso non potest
 „non in corpus concinnum et aptissime constructum efflorescere phi-
 „losophia, vt tamen libertas, qua quisque gaudet, illibata maneat.
 „Hanc se viam ita secutum esse, ait, vt nihil asseruerit, quod
 „non promte profluat ex his fontibus, et simul tamen in plerisque
 „maximos praestantissimosque auctores secum consentientes habeat.“
 Id quod postea latius roborat, quosque seligendos putauerit, aut qui-
 buscum in haud paucis conspiret, generaliter indicat. In altera au-
 tem editione, quae c1010cc1111 prodiit, monet, se in quibus-
 dam sententiam correxisse suam, eo quod veritate ipsi nihil sit anti-
 quius, ordinem quoque alium tractationi induxisse, vt cuncta in-
 ter se cohaerent consentirentque melius. Nempe eo tempore *In-
 strumentalis* quoque *philosophiae elementa* scripserat, inque iis et in-
 ueniendae, et interpretandae, et tradendae aliis atque communican-
 dae veritatis regulas explicauerat, subiunctis praeceptis ontologicis,
 quae metaphysica moris est dicere. Et istam quidem ita exponere con-
 stituit, vt praecipue medicorum filios imitatus, qui naturam homi-
 nis, morborumque, sanitatis, signorum, et medendi rationes con-
 siderant, intellectus humani naturam, vitae perfectionem, media-
 que veritatis eruendae traderet. Id quod eo magis par erat ad hu-
 manam voluntatem referri, quo magis eam grauibus morbis detineri,
 et non nisi validissimis remediis restitui posse putabat. Quae methodi
 ratio noua quidem non est, sed a veteribus iam agnita, vt alibi dictum,
 recentiori autem aetate a Vincentio Placcio vsurpata, at quam tamen
 nemo elegantius, quam Buddeus adhibuit, vnde ea quoque ad enu-
 cleanda theologiae moralis mysteria ita vsus est, vt omnem philoso-
 phiae moralis lucem ad argumenti theologici illustrationem conferret.
 Accessit postea pars tertia atque quarta *Physicam* et *pneumatologiam*
 theologiae naturali iunctam complectens: in quibus pristinum iter ita
 sibi tenendum esse censuit, vt, cum aliam ordinis rationem argu-
 mentum posceret, viam eclecticam tamen seruaret, et a notioribus
 ad remotiora et ignotiora progrediendo, resolutionis methodo tandem
 in latentes rerum causas penetraret. Hinc * in physica parte „exposi-
 „tis accurate rerum naturalium phoenomenis, indicauit subinde, quid
 „verosimilius ipsi circa causas atque principia videretur, certi quid raro
 definiuit,

*) Praefat.

„definiuit, eo quod in ea versaretur sententia, naturam rerum nemini
 „mortalium esse perspectam, forte nec perspicui posse, adeoque ad
 „maximum, quem ex hac philosophiae parte sperare possimus usum
 „fatis esse, si vires et effectus corporum accuratius habeamus explora-
 „tos, et proxima, quantum licet, ex quibus hi procedunt princi-
 „pia. Usus se vero ait, multumque profecisse, ex scriptis Iaco-
 „bi Rohaltii, Ioannis Christophori Sturmii, Ioannis Clerici, Ioan-
 „nis Gothofredi Bergeri, quem in *ἀνθρωπολογία* potissimum secutus
 „est.” Tractationem de spiritibus autem ita instituit, ut eam quo-
 „que elencticam faceret, et cum Balthazaris Beckeri somnia, tum
 „Benedicti Spinozae impietatem arietibus philosophicis euerteret. Et
 „hoc quidem pacto totius philosophiae orbem, dictione usus perspi-
 „cua atque eleganti ita absoluit, ut, mirum quantum viris doctis pla-
 „ceret², et imprimis in plerisque Germaniae scholis hae institutio-
 „nes indicis instar in praelectionibus philosophicis adhiberentur. Quae
 „caussa fuit, ut *Elementa philosophiae practicae* decies, quae autem
 „*Instrumentalem* eius partem explicant, septies et quae *Naturalem*
 „*Doctrinam* tradunt, quinque recuderentur. Fuerunt quoque non-
 „nulli, qui in hanc Buddeanam sapientiae synopsin commentationes
 „scriberent. Inter quos MARTINVS MVSIGIVS³ pleraque ver-
 „naculo sermone expressit, IOANNES IACOBVS LEHMAN-
 „NVS, moralis philosophiae in academia Ienensi doctor, *Observa-*
 „*tiones* in eam edere coepit; tacemus alios, qui vnam alteramque par-
 „tem illustrare aggressi sunt, quod in rationali disciplina fecere Ven.
 „IACOBVS GVILELMVS FEVERLINVS, qui *Logicam Bud-*
 „*deanam in theses breues* redegit, IOANNES REICHIVS au-
 „tem practicae partem disputationibus publicis subiecit, ANDREAS
 „RVDIGERVS *Prudentiam viuendi et imperandi Buddeanam ver-*
 „*nacula* exposuit. Aliorum studia enumerat Ven. WALCHIVS⁴;
 „qui videndus. Ipse vero vir optimus et indefessae diligentiae,
 „cum videret luce nonnulla opus habere, quaedam a viris magnis
 „praeter rem inimico dente arrodi, extremis vitae annis nouo labore
 „elementa recognoscere iisque obseruationes adicere statuit. Ag-
 „gressusque opus hoc pacto philosophiae historiam, et artis ratio-
 „nalis institutiones, cum primo physices capite illustrauerat⁵, cum

XXX 2

fata

y) Valde desmauerat Buddeus, cum ad-
 huc Haeae versaretur, Mosaicis et Hebraicam
 philosophiam crepantes, ut ex Introd. in phil.
 Ebraeorum constat. Ast postea rectissime has
 nugas deseruit, et ad philosophiam experimen-
 talem se conuertit.

z) Vid. Bibl. choisie Tom. VI. Part. II. art.

8. pag. 368. seqq. Nouv. de la rep. des lettres
 1703. Iul. pag. 224. 1704. Fevr. pag. 198.
 Mars pag. 352. seqq.

a) In Luce sapientiae cum praef. Buddei.

b) In praef. ad hist. phil. Buddei.

c) Hal. 1732.

fata suprema, quae eum inopinato supprefferunt, calamum eius manibus excuterent, et telam vix coeptam, quod valde dolemus, abrumperent, quae vt continuata fuisset, multorum vota flagitarunt. Valde enim placuit innumeris viris doctis methodus Buddeana, iudicandi modestia sobria, et inter *καινοφιλιαν* atque antiquitatis praeiudicium media, sententiae moderatae, quaeque emendare potius pristina quam reiicere omnia iisque noua surrogare, sed incerta et audaciora, quam par est, cupiebant. Qua de re virorum doctorum iudicia describere paginae angustia impedit. Neque tamen defuere, qui hanc philosophandi rationem Buddeanam improbarent, et in his elementis complura desideranda esse monerent. Vt enim taceamus, quae de philosophia Hebraeorum et imprimis Cabbalistica, itemque Mosaica dixerat, displicuisse nonnullis, et litem ei contraxisse, cuius *Tomo secundo* ^d mentionem aliquam fecimus, ipse potissimum, qui tamen surgente academia Halensi socias manus Buddeo in reformandis literis et philosophia iunxerat Christianus Thomafius acerbo, vt supra dictum, dicendi genere, Buddeanam philosophiam infectatus est, eo quod periculosa esse dogmata Thomafiana ille innuisset. Hinc reprehendit in eo ^e, quod describere doctrinas varias, non cohaerentes et saepe sibi contradicentes et parum felici combinatione vel conciliatione eas iungere, quam operam ipse dare inueniendi veritatem et inquirendi in naturam voluntatis voluerit. Vnde factum esse censet, vt quam plurimis eius libelli repleti fuerint contradictionibus: immo plagii suspicione eum onerare nullus dubitat. Quae ita excepit ^f placidissimus Buddei animus, vt quae ipsi obiecerat, moralem doctrinam tangentia solueret, vrgeret multa contra nouas Thomafii hypotheses, maxima autem patientia et animo tranquillo sarcasmos Thomafianos concoqueret, contentus ostendisse, et falso ipsi contradictiones imputari, et recte cohaerere, quae reprehenduntur. Vix autem his se extricauerat, cum nouis, quae paulo ante vitae eius finem exurgere coeperant litibus de philosophia Wolfiana immisceretur. Eam enim cum improbauisset, et esse dogmata nonnulla periculum alere visa asseruisset, grauem illi dicam illustris Wolfius scripsit, ad quam cum alii pro Buddeo respondissent, illos nouo libello Wolfius excipere perrexit. Quae cum ad Wolfianarum controuersiarum historiam pertineant, heic ob instituti limites, quibus ab illa tangenda retrahimur, enarrare non licet: consulendi autem sunt, qui annales literarios famigeratissimae controuersiae passim condiderunt ^g.

§. VI. Prod-

d) pag. 934.

e) Fund. iur. nat. et gent. pag. 66. seq.

f) Supplem. ad Isagog. in theolog. pag. 49. seqq.

g) Maxime cel. LVDOVICI in Histor. phil. Wolfianae cap. 14. §. 265. seqq. pag. 205. seqq. Conf. Notit. Script. Buddean. pag. 69. Relationes menstruae Ienenses 1726. pag. 598. aliique.

§. VI. Prodiit ex scholae Halensis disciplina ANDREAS ^{Andreas Rudigerus.} RVDIGERVS, inter philosophos Germanos haud ita pridem celeberrimum nomen adeptus ^{b.} Qui Rochlitii, quod Misniae oppidum est, cal. Nov. anno c1010c1xxiii, parentibus pauperibus natus, non alium nisi se ipsum studiorum ducem et auctorem habuit, quibus se annos iam quatuordecim natus, demum addixit. Quam aetatem cum ad ea nimis tardam esse, consilium roganti auunculus, qui scholae praeerat, diceret, ita adolescentis ardor discendi inflammatus est, vt coerceri nimiam contentionem opus esset, ne sanitatis adiret periculum. Triennio in rudimentis exacto, ad gymnasium Geranum, et anno c1010cxciii condiscipuli cuiusdam beneficentia adiutus ad Musas Halenses profectus est, quas tamen deserere iterum eum coegisset rerum omnium, qua premebatur, penuria, nisi illustris Thomafius, cui eius ingenii elegantia commendata erat, filiis eum suis praeceptorem delegisset. Ita vero et de conuictu illi prospectum erat, et aditus patebat ad disciplinam viri celeberrimi, qui rebus eius prudenter prospexit, et vt Musis quoque suis vacare commode posset, libenter permisit. Turbavit tamen haec eius otia literaria morbus, qui eum coegit anno c1010cxcv patrios lares repetere. Recuperatis viribus Ienam concessit, deque necessariis sibi erudiendo iuuenes in historica et geographica notitia prospexit, studiisque theologicis, quibus se tum deuouerat, inuigilauit. Discedentibus autem auditoribus, discedere ex academia ista ipse quoque coactus est. Geram ergo repetiit, et biennio ibi exacto, desiderio vitae academicae accensus Lipsiam concessit, anno c1010cxcvii, vbi non deerant, qui philosophiae linguarumque praecepta ab eo discerent. Sed cum ex Halensium professorum disciplina prodiiisset, quorum tunc inter Saxones horror aliquis animos occupauerat, ita de obtinendo munere sacro desperare coepit, vt omisso studio theologico ad iurisprudentiam conuerteretur, cuius fictiones cum ingenium eius philosophicum ferre non posset, tandem arti salutari se tradidit, totusque in eam incubuit, anno c1010cc autem summos in philosophia honores obtinuit, *deque usu et abusu terminorum*, et paulo post *de virtutibus intellectualibus integritati suae restitutis* disputauit. Tum anno c1010cciii, ad docendum reuersus, logicae artis peritiam disputationibus publicis duabus, *de eo, quod omnes ideae oriuntur a sensu*, et *de nouis ratiocinandi adminiculis* probauit, summos autem in medicina titulos atque

X x x 3

docto-

h) Sequimur in enarranda vita Rudigeri relationem celeb. STOLLII Hist. Liter. Part. III. Supplem. ad pag. 754. pag. 768. seqq.

quam ab ipso Rudigero profectam esse suspicamur.

doctoris iura eodem anno Halae nactus est, postquam *de regressu sanguinis per Venas mechanico* cum eruditis velitationem literariam instituisset. Accidit vero, cum furto omnia amisisset, ut aegritudine confectus et industria laboris necessaria recuperandi exhaustus mali hypochondriaci insultibus in cachexiam desinentibus, itemque podagrae doloribus mire exercebatur: omnia itaque praxi clinica, inter ingentes dolores docendae tamen iuventutis provinciam patientia vere philosophica sustinuit, qua diligentia, cum docentis virtutes accessissent, discipulorum numerus valde auctus est. Vix autem collapsas res suas hoc pacto, redeunte sanitate restituerat, cum exercitus Suecici irruptione in Saxoniam anno 1607 cogere ad Halensem literarum mercatum secedere, novasque scholas aperire, quo loco, ut ducem iuvenes haberent studii philosophici, *Philosophiam syntheticam* eodem anno vulgavit, disputationibus quoque publicis scopum, quem sibi praefixerat, attingere conatus est, fautores nactus Thomafium, Ludewigium, Gundlingium triumviros praestantissimos, et in aula Berolinensi commendatione potentes. Qui cum aliquando abessent, sensit hoc quoque loco, sibi aduersarios non deesse, pergere enim in istis exercitationibus prohibitus est. Qua tamen aduersitate a promouendis dilatandisque philosophiae pomoeriis se impediri passus haud est, ideoque anno 1609, librum *de sensu veri et falsi* vulgavit, logicamque noua methodo nouisque obseruationibus illustrare aggressus est: praxi autem medica aegrotis succurre perrexit, sed aduersariorum tela euitare profus non potuit. Anno 1611, mutato rerum in Saxonia vultu, et auditorium Halense et aegrotos, quos multos sanandos in curam suam receperat, reliquit, Liptiamque reuersus antiquum docendo medendoque obtinuit. Cumque principia physica plerorumque maxime mechanicorum ei displicuissent, *Physicam diuinam* secundum propria principia constructam typis commisit, vixque biennii tempore ex censorum manibus liberatamⁱ⁾, Francofurti ad Moenum anno 1616, edere potuit. Anno sequente philosophiae corpus iterum edidit, praefixo *Institutionum eruditionis* titulo, totumque scribendo docendoque se tradidit, abiecta cura clinica. Ita vero docendi ars et concinna quaedam elegantia iuuenum animos cepit, ut et insigni eorum applausu fruere, et essent duo, qui haud contemnendam auri summam^{k)} praeceptoris grati animi significandi causa donarent: adscriptus quoque est numero consiliariorum et archiatrorum ducis Saxoniae; et ab anno 1617, magis scribendo quam

i) Conf. STOLLIVS loc. cit.

k) Duo thalerorum millia, quilibet ei gra-

tus obtulit, rarissimo inter docentes discentes.

que exemplo.

quam docendo, ob tussim humidam fere perpetuam, orbi literato prodesse studuit, in id maxime intentus, ut moralem et civilem philosophiae partem more suo, exponeret; quos labores mox enarrabimus. Denatus VIII. Non. Iun. anno c1610ccxxx1.

§. VII. Aderat viro doctissimo magna ingenii vis, et haud contemnenda eruditio, animus autem ingens tritam viam de-ferendi nouisque, quae se detexisse credebat principiis philosophiam inaedificandi. Quibus calcaribus instigatus, et imprimis Thomae exemplum excitatus, ad reformandam philosophiam omnem se accinxit, nouamque eius faciem per omnes fere eius partes, effingere conatus est. Cuius exemplum summamque in *Institutionibus eruditionis* delineauit, quae ter prodierunt: difficile autem est, de vera auctoris mente statuere, cum in singulis scriptorum suorum editionibus multa mutauerit, aliamque haud raro sentiendi et ratiocinandi viam iniiit. Vnde illis, qui de eius placitis accurate erudiri cupiunt, ad vltimas editiones recurrendum est. Fecit autem emendandae iuuandaeque philosophiae initium a logica, in quam refingendam et quantum posset, perficiendam laudabilem atque diligentem curam contulisse virum doctissimum omnino fatendum est. Testem volumus librum eius de *Sensu veri et falsi*, in quo non facile aliquid, quod ad artem ratiocinandi spectet, esse praetermissum, titulus significat. Nempe communis logicae, quam metaphysicam tantum esse censebat, itemque Cartesianae regulas vsu satis attingi posse iudicans, multos canones, quos intellectus sibi relictus non assequitur, se detexisse obseruans, eorum sufficientem explicationem dare constituit, Aristotelis exemplum imitaturus, cuius *analyticos libros si intellexissent interpretes, nunquam futurum fuisse autumat, ut depressa iaceret logica Stagiritae, volitarent autem per manus studiosorum tot inanes recentiorum libelli logici, qui omni suo strepitu ne vnicum quidem caput analyticorum Aristotelis ἀνεξιθέτοις aequent.* Indignatur autem Stagiritam turpi inuidia rationem disciplinalem, et syntheticam, tum et veram probabilitatem reticuisse, ideoque se hanc logicam scripsisse fatetur. In qua omnia se a priori ex apodicticis principiis deduxisse gloriatur, idque praecipue docuisse, quomodo ratiocinatio mathematica a philosophica, et metaphysica a disciplinali discedat, ex quibus confusis largissimam errorum messem vitiorumque farraginem prodiisse contendit. Primum autem se aut tetigisse plane, aut recte, et non tantum metaphysice, ut hucusque factum pertractauisse dogmata de definitione et diui-

1) Vnde syllogisimum quoque proprie ad metaphysicam pertinere statuit.

diuisione, quodque inde dependeat fundamentum affirmationis, negationis, vniuersalitatis, et particularitatis: deinde, doctrinam de tribus diuersis demonstrationis speciebus, sensuali, ideali et verbali, tum de modis inueniendi existentias rerum, et tandem, quod palmarium logicae dogma sit, de inueniendis rerum essentis, quo pertineant doctrinae, de probabilitate, de ratiocinatione causali, de ratiocinatione practica. Ipse tamen non negat, duplicem se lectori logicam propinare, iuuenilem, quam in textu attulit, senilem, quam in amplissimis scholiis ^m adiecit, et se talia inuenisse, sine iactantia profiteri se posse pronuntiat. Et fatendum quoque est, multa copiose et prolixè attulisse celeberrimum auctorem, quae in aliorum scriptis logicis non deprehenduntur. Multa quoque immiscuit, ad alias disciplinas pertinentia, quibus sibi a communè eruditorum sententia discedendum esse statuit. Qualia sunt, quae de principio vitali siue anima differit, dum et intellectum et voluntatem substantias esse diuersas affirmat, item ea, quae contra motum musculorum mechanicum disputat, et quibus omnibus animalibus facultatem diuinatricem inesse contendit, et quae magno numero similia affert. Quae hoc loco adducere nec libet nec licet, cum specialis artis ratiocinandi historia hanc sibi prolixitatem vindicet. Variam fortunam habuere hae institutiones logicae, vt plerumque in re noua calcataque via a trita semita abeunte fieri solet, praesertim cum reprehendere plerosque, qui ante se de arte ratiocinandi scripserant, auctor apud se constituerit. Et fuere quidem haud pauci, qui magnis elogiis insigne opus extollerent, inter quos nomen quoque professus est Ven. IOANNES GEORGIUS WALCHIVS ⁿ, qui dicam illis scribit, qui creditae existimationi magnum imminere periculum putant, quando Rudigerum laudare, commendare instituerent. Maiori prouidentia et moderatione, vt solet, pronuntiauit eruditissimus STOLLIVS ^o, operae pretium sibi videri, vt hae logicae institutiones attente legantur, et cum cura sententiae auctoris examinentur, verum ad id lectore nec iudicio nec diligentia destituito opus esse, magisque docentibus quam discipulis esse scriptas. Alii autem nec *ναίσοφον* auctoris, nec inutilem prolixitatem, nec regularum incertitudinem, nec distinctiones logicas ab obiectis argumentorum sine ratione petitas ferre se posse conquesti sunt, fueruntque multi qui Rudigero magnis animis contradicerent. Quod cum fecissent quoque auctores *Historiae litterariae nostrae aetatis* ^p, quae vernaculo sermone menstruo labore

m) Accesserunt illae demum editioni secundae.

n) In Hist. log. Parerg. acad. pag. 693.

o) Hist. Liter. Part. II. cap. 2. pag. 457.

p) Part. VI. art. 2. Conf. Nov. Liter. Lips. 1723. pag. 5.

bore prodiit, enata inde disceptatio Rudigeri cum illis, qua paginae aliquot *Nouorum literariorum* *, quae Lipsiae hebdomatim prodeunt, fuere repletæ: quas consulere lectorem plura de his scire cupientem iubemus, ne in huiuscemodi liticulis narrandis iusto fimus prolixiores. Ex illis autem, quae de intellectus et voluntatis natura vir eruditissimus disputauerat, enata quoque controuersia inter illum atque illustrem Wolfium de essentia animae, et natura spiritus in genere. Cum enim quae in *Metaphysicae* * capite V. de hoc argumento dixerat Wolfius, praecipis definitionis et ratiocinationis a se positae mirare aduersari, et in haud paucis peccare statueret, totum illud caput examinare, et paralogismos eius ostendere constituit, id quod peculiari schediasmate vernacula scripto * probatum iuit. Prodiit quoque pro Rudigero *ὑπερασπιστής* ADOLPHVS FRIDERICVS HOFMANNVS, vulgatis *Meditationibus in philosophiam rationalem Christiani Wolfii, in quibus prouocatur, ut respondeat ad obiectiones Rudigerianas eiusque doctrinam de natura et essentia spiritus atque animae.* Non commisit se huic arenae Wolfius, grauioribus tunc curis distractus, respondit autem ex *συμπατριώταις* eius non nemo, adscito HIERONYMI ALETHOPHILI * nomine, quidque desiderandum sit in obiectionibus Rudigerianis, quibusue paralogismis eius reprehensio nitatur, ostendere conatus est. Nuperrime autem Io. BENEDICTVS CARPZOVIUS **, vir clarissimus et maiorum gloriam laudabili industria aequare tentans logicam Rudigerianam et Wolfianam data opera inter se comparauit, quidque utriusque ex vero debeatur, in quo verbis, vel re dissentiant, in quo conspirent, erudite ostendit *. Qualem comparationem esse vtilissimam iuuandaeque philosophiae et conculcando sectario iugo aptissimam, intelligunt, qui philosophandi sobrietatem didicerunt.

§. VIII. Emendata et perfecta rationali scientia ad natura-*in physica,* lem progressus est Rudigerus, cuius satis amplum systema orbi literato legendum examinandumque exhibuit, quod hunc in fronte titulum gerit †: *Physica diuina recta via eademque inter superstitionem*

q) l. c. p. 91. seqq.

r) Cogitationes de Deo, mundo et anima humana intelligimus.

s) Sententia Wolfii de natura animae et spiritus in genere, et opposita sententia Rudigeri 1727. 8. Germ.

t) Lipsi. 1728. 8.

Hist. philos. Tom. V.

u) Monita ad hypothesein Rudigerianam Wolfianae oppositam, de natura animae et spiritus, quam propugnare constituit A. F. Hofmannus Lipsi. 1728. 8.

x) Specim. I. et II. Meditationum logicarum Lipsi. 1742. 8. edito.

y) Conf. A. E. 1716, p. 345.

nem et atheismum media, ad utramque homines felicitatem naturalem atque moralem tendens. Dicit autem diuinam, vt intelligat lector, opponi eam mechanicae, hodie fere per totam Europam florenti, iamque paulatim marcescenti. Noua autem illis principia opponi tantum est vt neget, vt hanc sibi potius gloriam vindicet, se et noua illa detexisse, et nouis nominibus insigniuiffe, et nouo systemati adaptauiffe. Nempe, vt ipse narrat ^z, in iuuentute a praeceptoribus conuictus didicit, et Aristotelis idola cerebrina formam, materiam, priuationem fucum facere, et nec Cartesianorum nec Neo-Democriteorum philofophandi de naturalibus methodum probandam esse, eamque aequae ac metaphysicam recentiorum nonnullorum a vero discedere. Quod de nouis, si placet, institutionibus metaphysicis et physicis Christiani Thomasi intelligendum est, ex illis disci potest, quae capite antecedente de illustri viri scriptionibus aduersus mechanicos et philofophiam experimentalem deque tentamine de natura spiritus attulimus. Neque enim in his quae a Thomasio audiuerat, acquiescere se potuisse satis innuit, testatus: *Inconcinnum se putauisse commentum, dicere, principia naturae esse materiam atque spiritum, hunc vero esse substantiam actiuam, illam vero passiuam, nam talem spiritum a forma Aristotelica non differre, nisi nomine, materiam ne in hoc quidem.* Inde vero enatus ei animus principia mechanica cum vitalibus seu animantibus coniungendi, et sic demum naturae cognitionem tentandi. Cum autem emendata notione spiritus et materiae, aliquid principii deesse illi videretur, lucemque ex fixis seu aetherem, aërem ex planetis ebullire videret, haecque principia ad corporum phaenomena applicaret, et iis terram adderet, inuenisse se vera principia naturae mundi ratus est. Quam terram tamen iterum expungendam esse deprehendit, vnde duobus principii aetheri atque aëri se spiritum adiunxiffe ait. Materiam luminis autem, de quaangebatur, esse particulas radiantes, experimento quodam discens, aetherem concepit non fluidum, sed exiguis atque minutulis particulis radiantibus constantem esse, et ad peripheriam a centro extendi, aëris autem corpuscula esse bullulas motu a peripheria ad centrum praeditas ex motu fluidorum bullulas ostendente colligebat, haecque omnia ad naturae phaenomena adplicata verifimiles rationes naturae recludendae exhibere videbat. His itaque principii totum naturalis disciplinae aedificium inaedificandum sibi esse statuit. In quo labore se ita versatum esse ait, vt ratiocinatione mathematica nunquam abuteretur, et possibilitatem nunquam pro probabilitate, multo minus pro demonstratione haberet;

^z) In Praefatione, quae tota legenda.

beret; a fictionibus autem abstineret, earumque loco hypotheses subsidiarias et aliis phaenomenis stabilitas adhiberet. Quae tamen omnia nouis nominibus insignienda fuisse monet, ideoque definitionem vocis prius perquirere lectorem iubet. Neque vero theticas dare naturalis philosophiae institutiones contentus, et Aristotelis, Cartesii, atque Gassendi opiniones recensuit, et iudicium ubique, adhibitis etiam obseruationibus logicis, interposuit. Consuluit autem experimenta quoque non pretiosa tantum atque artificialia, sed et viliora et naturalia. Contempsit physicos, mathematicos, qui omnia fieri mathematice in natura statuunt cum Cartesio, unde stomachosiores quaedam expressiones (sic enim ipse appellat) variis in locis contra mathematicos illi exciderunt, eo quod ubique numeros crepent, et in solorum numerorum et magnitudinum modulum latifundium naturae amplissimum constringant, quamuis usum principiorum mathematicorum esse in physica negare Newtono id demonstranti non audeat. Ita vero eiectis ex philosophia naturali principiis mathematicis, respondendus etiam erat mechanismus mathematicus, non tamen totus, sed velut parce adhibendus: illi autem mechanismum quendam physicum, qui materiae et corporis affectionibus absoluitur, substituit. Et haec quidem omnia mira ingenii foecunditate per opus sat spissum persequitur philosophus ingeniosissimus. Quae cum mire a recepta eruditorum de rebus naturalibus philosophandi via discederent, mirum non est, plurimas inde contradictiones auctori esse enatas. Et adhuc in incunabulis versantem nondumque typis impressum librum eiusque hypotheses primarias cel. Lehmannus confodit ^a, et iniurias in mathematicorum nationem sparsas anonymus quidam peculiari scriptiuncula vindicauit ^b. Vir clarissimus autem IACOBVS BERNARDVS obscuritatem, superstitionem, cauillationes philosophorum, credulitatem, principia vaga, incertaque, et iudicii quandam paupertatem ei exprobrauit ^c. Prodiit quoque in lucem contra physicam diuinam Cel. POLYCARPVS LYSERVS ^d, qui paralogismorum, et ambiguitatis in definitionibus principiorum suorum Rudigerum conuincere satagit. Nemo tamen acutioribus telis physicam Rudigerianam oppugnauit, quam eruditissimus vir GEORGIVS FRIDERICVS RICHTERVS, qui aliquoties controuersiae ferram cum Rudigero reciprocavit. Neque tamen sibi defuit ille,

Y y 2

fed

a) Pec. Programme quod cum responsione sua praefationi Operis inseruit Rudigerus.

b) Scriptum apologeticum aduersus iniurias Thomastanas et Rudigerianas eruditissimas traditas Fr. 1717. Vindicauit quoque ina-

thematata pec. Programme Cel. WSIDLERVS.

c) Nouvelles de la rep. des lettres 1717. Mars. art. 1.

d) Apparat. liter. Witt. P. I. art. 3. p. 39.

sed his aduersariis vna scriptione satisfaciendum ratus obiectiones Rich-
terianas calci nouae editionis physicae suae cum *επιλογες* sua adiecit,
et ad obiecta a Lysero et Bernardo quoque respondit. Bernardi cri-
minationes quoque repulit IOSEPHVS MARIA BARBIERIVS
Iesuita Louanienfis, edita *Veritate philosophiae Cartesianae euicta
inuentis philosophi Germani, quem a censura calumniosa professoris
mathematici vindicat.* Neque tamen Richterus obmutuit, cum fa-
cile inueniret, quae responfionibus Rudigerianis oggereret, qui inge-
niosam fabulam esse systema Rudigeri physicum non minus, quam
Cartesii, pronunciauit ^e. Quod tamen ipsum aliis occinuit Rudi-
gerus, in eo laudandus, quod inter atheismum et superstitionem me-
diam viam tenere tentauerit, et hypotheses physicas ad argumentum
morale traduxerit, ipse autem fateatur, a demonstratiua certitudine
hanc suam physicam abesse.

in ethica.

§. IX. Tandem morale quoque argumentum peculiari tra-
ctatione illustrandum sibi sumfit Rudigerus, vnde orbi philosophico
vernacula legendam tradidit *Manuductionem ad tranquillitatem animi
humani, siue εὐδαιμονίαν, tanquam summum bonum vitae huius f.* In
quo libro satis eleganter scripto, bonum et malum semper inter se
misceri, adeoque iucunditatis et molestiae sensum indiuiso plerum-
que nexu cohaerere ostendit, ex connata autem rationis luce demon-
strat immortalitatem animae, et futuram felicitatem spemque vmbram
esse humanae felicitatis statuit, et quae rerum humanarum vanitas ob-
tineat, quae tranquillitas in hac vita acquiri queat exponit, media-
que eius consequendae commendat prudentiam, iustitiam, rectum
vsum timoris et spei, comparationem bonorum et malorum, et bea-
titudinem sibi sufficientem. Nec prudentiae regulas vir diligentissimus
neglexit, sed duce, vt supra dictum, Buddeo vsus, *Prudentiam
viuendi et imperandi g, fuse exposuit,* valde conquestus, quod,
quae vtilissimam se in vita praebeat disciplinam methodus academia
plerumque negligat. Cuius causas esse putat contemptum philoso-
phiae Aristotelicae, in qua tamen politica primo loco fit ponenda;
et curiositatem eruditorum aliis scientiis inuigilantium. Multos au-
tem praecepta iuris naturae a philosophia ciuili non satis distinxisse, et
separanda miscuisse indignatur. Ita vero toto philosophiae ambitu,
si metaphysicam exceperis, singularibus scriptis illustrato, ad refin-
gendum vniuersae philosophiae vultum, qualem prius in *Institutioni-
bus* depinxerat, se accinxit. Multa enim post tres, quas eius sy-
stema

^e) In Vindiciis obiectionum et responfione ad
notas Rudigerianas Lips. 1718. 4.

^f) Lips. 1721. 8.
^g) Lips. 1722. 8.

stema passum erat, mutationes, emendare, meditationes alias supponere, methodo alia uti, et ad apodicticam certitudinem, quoad liceret, cuncta reducere fatigat. Enata inde eius *Philosophia pragmatica methodo apodictica et, quoad eius licuit mathematica conscripta*^b, cui auctoris imago praefixa est. Cuius praefatio, hoc loco ob breuitatem non enarranda, ab illis inspicienda est, qui ultimas Rudigeri opinioniones et placita nosse cupiunt. Non caruit sectatoribus Rudigerus, praecipue inter illos, qui eum viva voce docentem audiuerunt, fuit etiam vnus et alter, qui eius philosophandi summam propagare annisus est, id quod Germanicis librorum eius versionibus efficere conatus est IO. ANDREAS FABRICIVS^c. Et cum nouum philosophiae corpus sermone vernaculo protruderet GODOFREDVS POLYCARPVVS MULLERVS, cui titulum fecerat: *Sapientia et prudentia mundi ratiocinalis ordine inseparabili exposita, et observationibus ex historia nostri aevi petitis illustrata*^d; esse illud Rudigerianum sibi que pleraque, certe potiora clanculum erepta Rudigerus conquestus est, maleque eum habuit, in transuersos multa sensus ab eo rapta esse. A qua tamen plagii inculpatione peculiari apologia se liberare Mullerus studuit.

§. X. Possent his addi plures, qui, minori licet strepitu *Alii eclectici.* in philosophiae eclecticae stadio cucurrerunt, si id ageremus, ut historiam literariam eclecticorum philosophorum scriberemus. Quam vero spartam cum ornare non promiserimus, lectorem ad historiae literariae recentissimos scriptores, maxime ad elegantissimam *Historiam literariam* celeberrimi STOLLII eo magis dimittimus, quo magis librum optimum atque vtilissimum diligenter illis versandum esse putamus, qui historiam philosophiae eclecticae recentioris nosse cupiunt. Non tacendi tamen nobis prorsus sunt IO. IAC. SYRBIVS et Ioannes Clericus, eo quod haud parum eorum opera studiosae iuuentutis disciplina philosophica adiuta est. Et ille quidem, cuius vitam dant RICHARDVS^e, GOETTENIVS^f, alii, ut profunda meditatione cum libertate eclectica gaudebat, et in historia philosophiae dogmaticae ita erat versatus, ut cum paucis equiparari posset, non modo recentiorum nonnullorum *Φιλοσοφούμενα*, maxime Christiani Thomae, Nicolai Hieronymi Gundlingii, Andreae Rudigeri et Christiani Wolfii, modeste examinavit, et quid moneri de eorum placitis queat, candide significauit: sed et ipse praeter *Institutiones philosopho-*

Ioannes Iacobus Syrbius.

Yyy 3

h) Ibid.

i) Vid. Nou. lit. Lips. 1732, p. 136.

k) Conf. STOLL, Suppl. nou. ad hist. lit. p. 50.

l) In Vitis profess. Ienensium.

m) In Europa literata hodie viuentis P. II.

lofophiae rationalis eclecticae cui praemissa est historia logicae, philosophiae primae, veteri significatione (quam peculiari differtatione * exposuit) sumtae institutiones vulgavit. Quae quales sint, ex hoc titulo patet: *Institutiones philosophiae primae novae et eclecticae, quarum pars prima, seu architectonica praeter theologiam philosophicam omnis eruditionis fundamenta, principia et methodum ex ipsius hominis consideratione derivata, altera vero seu metaphysica philosophiam occultam, tertia denique seu ontologia, notionum philosophicarum vulgo vstatorum explicationem continet* °. Qualem laborem etiam editis vernacula *Breuibus institutionibus sapientiae* eiusque *Partium omnium* ° perfecit. Et fatendum quidem, meditationi et attentioni adfuetum lectorem viri acutissimi scripta poscere, immo etiam historiae philosophicae apprime gnarum, vnde his destitutis paulo obfcurior scriptorum eius euadit lectio: ast concedet is, etiamsi omnibus illius subscribat, magnam iudicandi vim et insolitam perspicaciam cum arte mire dogmata inter se nectendi virum eruditissimum possedisse. Quocum multoties de difficillimis veteris philosophiae capitibus colloquium nos instituisse, et in eo studiorum nostrorum genere plurimum lucis ab eo accepisse, grati profitemur. IO. CLERICVS autem, quis fuerit, quemue in ciuitate erudita locum tenuerit, quibus doctrinae meritis nominis immortalitatem consecutus sit, hoc loco exponere velle, esset historiam literariam nostrae aetatis scribere, et lucem accendere in meridie, adeo nota sunt elegantia viri summi in omnem doctrinam, maxime literariam, merita. Is cum Io. Lockio amicissimo vteretur, et huius librum *de Intellectu humano* inter praestantissimos, quos vnquam sol vidit, libros referret, eius, vt videtur, exemplo excitatus, primum ad scribendam logicam animum appulit, in quam praecipua congeffit, quae a Lockio de idearum natura dicta sunt, alia ex *Arte ratiocinandi*, quae portus regii focis debetur, et ex MALLEBRANCHII libro *de Inquirenda veritate* adiecit: sicque licet haud ita multa de suo addidisset, ordine tamen et perspicuitate, quo nomine Christiano Thomasio et N. Hier. Gundlingio laudatur, valde se commendauit. Accessit ontologia, maximam partem secundum praecepta Cartesianorum, tradita, itemque pneumatologia, quibus tandem iunxit phycas institutiones, methodo analytica ex recentiorum obseruationibus constructas. Ethicam autem partem non attigit, quae enim iungi solet PHILARETHI ethica, non Clerici est, sed Io. Rudolphi Rudolphi. Probatam autem fuisse diligentiam viri celeberrimi ex repetitis editionibus constare potest, quamuis multis displicue-

Ioannes Clericus.

n) De Philosophia prima ordini et honori suo restituenda.

o) Ienae. 1720. 2.

p) Ibid. 1723. 2.

displicuerint ea, in quibus ab aliorum sententia sibi discedendum esse putavit. Quae hoc loco excutere non licet. Addi his summo iure deberent, qui recentissima aetate magna cum laude nova philosophiae systemata ediderunt, inter quos post illustrem CHRISTIANVM WOLFIVM cuius immortalis, eo nomine, est famae gloria, bonorum quorumlibet calculum meruit celeberrimi SAMVELIS CHRISTIANI HOLLMANNI, philosophi Goettingensis industria acumenque prorsus singulare et libertas eclectica demonstrata. At his immorari limites, quos posuimus nobis, obstant, cum viuis et praesentibus iis, quod diu fit, optamus! orbi philosophico frui liceat: viuos autem tangere nos nolle, ut meta laboris fit, constituerimus. Nihil itaque restat, quam ut iam perro ostendamus, quo pacto per singulas philosophiae disciplinas emendationem aggressi sint philosophi. Qua in tractatione tamen rem summam, ne prolixiores simus iusto, complectemur. Singularum enim scientiarum philosophicarum historiam specialem scribere, ad hanc tractationem non pertinet.

